CONSOLIDAREA ESENȚEI ȘI MENIRII DREPTULUI CONSTITUȚIONAL ÎN CONȘTIINȚA JURIDICĂ A SOCIETĂȚII

STRENGTHENING THE ESSENCE AND PURPOSE OF CONSTITUTIONAL LAW IN THE LEGAL CONSCIENCE OF SOCIETY

Alexandru ARSENI, dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

„Ştiinţa dreptului este cunoaşterea lucrurilor divine şi umane, ştiinţa de a deosebi ce este drept de ceea ce este nedrept”. (Ulpian)

Abstract: The Republic of Moldova experienced a transition period from the totalitarian system to the classical democratic and constitutional system.

Thus, during the dictatorship of a party, the constitutional law played the role of Cinderella, the decisive acts belonging to the party leadership. However, with the fall of the empire, social relations had a pronounced democratic character.

Under these conditions, the Constitutional Law, as a fundamental branch of the unitary law system, has regained its function of regulating the fundamental social relations that merge through the complex process of establishing, maintaining and exercising the state power, ensuring the respect of fundamental rights and freedoms of the man and the citizen as well.

This evolutionary process is the purpose of this communication on the occasion of the 60-year jubilee of the Law Faculty of the Moldova State University.

Cuvinte-cheie: *drept constituțional, separația puterilor în stat, subiect de drept, putere de stat, constituționalizarea dreptului.*

Dreptul constituţional clasic are în vizorul său libera dezvoltare a personalităţii umane prin asigurarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului garant fiind principiul separaţiei puterilor în stat.

Dreptul constituţional ca ştiinţă şi ramură de drept în Republica Moldova are o istorie şi soartă aparte.

Fiind în cadrul Uniunii Sovietice în cadrul facultăţilor de drept se studia disciplina „Drept de stat sovietic”.

Republicile unionale constituiau doar subiect intern de drept şi nu suportau nici o trăsătură autonomă a dreptului de stat. Şi în cadrul facultăţii de drept (unica în Republica Moldova) a Universităţii de Stat se studia „Dreptul de stat sovietic”. Trebuie de menţionat că această ştiinţă ca şi ramură de drept purta un caracter ştiinţific simbolic, dat fiind că nu Constituţia era izvorul principal şi decisiv atât pe plan practic juridic cât şi ştiinţific. Acest rol îl juca Partidul

comunist forţă autoritară, deciziile căruia serveau şi „izvor de drept” şi „doctrinar”.

Această stare a lucrurilor a continuat până în anii 1989, 1990. După adoptarea Legii funcţionării limbilor, 31 august 1989 [1] studiul disciplinei „Drept de stat sovietic” a început să se ţină în limba română. Tot pentru prima dată la baza prelegerilor s-au pus lucrările în domeniu, editate de către autorii români: T.Drăganu, I.Deleanu, G.Vrabie.

Această practică a permis deschiderea spre studiul materiei „Dreptului constituţional” din afara spectrului Uniunii Sovietice. Vocabularul ştiinţific s-a îmbogăţit simţitor şi radical contribuind astfel la o percepere mai adecvată a doctrinei dreptului constituţional.

Odată cu adoptarea Declaraţiei Suveranităţii, 23 iunie 1990, textul căreia prevedea că pe teritoriul Republicii Moldova prioritate are Constituţia [2] dreptul de stat sovietic a fost abandonat şi s-a trecut plenar la fundamentarea şi studierea disciplinei „drept constituţional” în cadrul Facultăţii de Drept a Universităţii de Stat din Moldova.

Declaraţia a declanşat şi procesul de adoptare a cadrului legislativ menit să constituie izvoarele formale ale dreptului constituţional ca ramură de drept.

Aşa, prin Decretul cu privire la puterea de stat din 27 iulie 1990 [3] s-a legiferat principiul separaţiei puterilor în stat; Supremaţia Constituţiei. Tot la 28 iulie 1990 Parlamentul a aderat la Declaraţia Universală a Drepturilor omului (10.12.1948) şi a ratificat Pactele Internaţionale din 16 decembrie 1966 [4].

La 3 septembrie 1990 Parlamentul instituie constituţional instituţia prezidenţială [5].

Pe calea identificării conţinutului normativ al materiei dreptului constituţional la 5 iunie 1991 este adoptată Legea cu privire la cetăţenie [6], instituţie invocată în Declaraţia Suveranităţii.

Cotitura radicală în consolidarea materiei de reglementare în dreptul constituţional survine la Marea Adunare naţională din 27 august 1991 care a împuternicit Parlamentul să adopte Declaraţia de Independenţă faţă de Imperiul Sovietic, Declaraţie legitimată de către Adunare în aceiaşi zi [7].

Evoluţia dezvoltării constituţionale şi implicit a ramurii de drept constituţional continuă cu adoptarea de către parlament în prima lectură a proiectului de Constituţie (martie 1993) şi, respectiv, în redacţie finală la 29 iulie 1994 [8].

În toată această perioadă studiul dreptului constituţional se făcea în cadrul Facultăţii de Drept a USM în conformitate cu cadrul legislativ în plină concordanţă cu doctrina constituţională clasică. Spectrul izvoarelor doctrinare a fost considerabil lărgit cu lucrările doctrinarilor români, francezi, italieni, englezi, americani.

Treptat s-au deschis noi universităţi în cadrul cărora erau şi facultăţi de drept în programul cărora se studia şi dreptul constituţional.

În 1997 în cadrul Universităţii a fost susţinută prima teză de doctor în drept la specialitatea: Drept constituţional. Tot în acelaşi an este editată prima abordare doctrinară constituţională în Republica Moldova [9].

Creşterea rolului constituţional, a instituţiilor asigurării supremaţiei constituţiei prin instituţii etatice [10] a declanşat şi procesul de susţinere a tezelor de doctor în domeniu. În acest context au fost constituite două seminare ştiinţifice specializate de profil şi, respectiv a Consiliilor ştiinţifice. Ca rezultat astăzi sunt patru doctori habilitaţi în dreptul constituţional, unul dintre care, academician şi peste 40 de doctori în drept. În cadrul acestor Consilii au susţinut teze doctoranzi din România, Ucraina, Azerbaidjan, Federaţia Rusă.

Această mişcare a atras după sine şi editarea a unui mare număr de lucrări ştiinţifice în care sunt abordate concepţii doctrinare din ampla şi vasta materie a dreptului constituţional. În acest context vom da în calitate de exemplu cel puţin a următoarelor lucrări ale autorilor autohtoni:

1. ARSENI Alexandru. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Note de curs, două volume, două ediţii; *Jurisdicţia Constituţională a Republicii Moldova*. Chişinău, 2000; *Drept constituţional şi instituţii politice*. Tratat. Ediţia a 1-a, volumul 1 - Chişinău, 2005; Ediţia a 2-a. Chişinău, 2019; volumul 2 – Chişinău, 2014; *Drept parlamentar* – 2015.

2. GUCEAC Ion. *Curs elementar la drept constituţional*. Vol.1, 2001; vol.2, 2004; *Drept electoral*. – Chişinău, 2005; *Constituţia la răscruce de milenii*. Chişinău, 2013.

3. POPA Victor. *Drept public*. Chişinău, 1978; *Drept parlamentar*. Chişinău, 1999.

4. CÂRNAŢ Teodor. *Drept constituţional*. Ediţia a 2-a, 2010; *Protecţia juridică a drepturilor omului*. Chişinău, 2003.

Palitra publicaţiilor în domeniul dreptului constituţional cuprinde un număr impunător de publicaţii.

Acest proces de dezvoltare a concepţiilor fundamentale ale dreptului constituţional a cuprins toate laturile vieţii sociale din Republică. Aceasta se referă în primul rând la procesul ştiinţifico-didactic în cadrul facultăţilor de drept cu profunde semnificaţii practice.

În acest proces rămân antrenaţi permanent cadrele didactice şi ştiinţifice. În acelaşi timp persoanele publice, funcţionarii angajaţi în cadrul instituţiilor politico-etatice menite de a promova şi implementa în practică deziderateleе dreptului constituţional.

Or tocmai această stare a lucrurilor demonstrează încadrarea doctrinei constituţionale autohtone în marea familie constituţională şi a constituţionalismului modern.

Este de remarcat faptul că aportul doctrinarilor, cadrelor didactice precum şi a practicienilor a contribuit şi contribuie la consolidarea şi cultivarea supremaţiei constituţiei în concepţia de lege fundamentală a poporului. Un barometru convingător al constituţionalismului ne serveşte „criza constituţională" provocată de către Judecătorii Curţii Constituţionale în perioada 8-10 iunie 2019. Anume unitatea doctrinarilor, practicienilor cu privire la constituţionalitate adică de interpretare greşită de către Curte a prevederilor constituţionale a fost clar înţeleasă şi acceptată de cetăţeni. Ca rezultat însăşi Curtea ulterior prin revizuire şi-a anulat actele adoptate anterior.

În acelaşi timp la etapa actuală în Republica Moldova „există un decalaj considerabil între teoria dreptului constituţional şi practica realizării ideilor constituţionale întruchipate în normele juridice: ideile nu de transformă în ideologisme, în stereotipuri ale conştiinţei de drept, iar altele legislative, care dezvoltă şi concentrează ideile de drept constituţional şi care s-ar părea, poartă un caracter aplicativ, nu funcţionează eficient" [11].

„Problema principală a dezvoltării constituţionale ca proces de organizare a instituţiilor publice, a voinţelor individuale este nu noutatea ideilor constituţionale propuse, ci *conştiinţa de drept insuficientă care domină în societate*" [12].

Din aceste considerente rolul ştiinţei juridice şi a dreptului constituţional în special în formarea, pe de o parte, a specialiştilor, funcţionarilor publici de toate nivelele şi a conştiinţei juridice a cetăţenilor, pe de altă parte, capătă conturi tot mai pronunţate şi decisive.

Sintetizând studiul îngăduim a formula următoarele concluzii:

1. Dreptul constituţional în calitate de ramură de drept, ştiinţă şi disciplină didactică a devenit generator de progres în calea constituirii democraţiei constituţionale care îşi cimentează şi consolidează fundamentul în societatea din Republica Moldova.

2. Se conturează tendinţa organelor etatice emitente şi aplicative a actelor normative de angajare în procesul de constituţionalizare a dreptului.

În aceste împrejurări ne aflăm în procesul ireversibil, ce-i drept anevoios şi pe alocuri de opunere de rezistenţă din partea guvernanţilor, de constituţionalizare şi moralizare a politicului versus tendinţelor de politizare a constituţionalismului.

Referinţe bibliografice:

1. Legea nr. 3465 cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldoveneştidin 01.09.1989 // Veştile Sovietului Suprem din nr. 9, 01.09.1989, art. nr. 217.

2. Declaraţia Suveranităţii … nr.148-XII din 23.06.1990 // Veştile Sovietului Suprem nr.8/192, 1990.
3. Decretul cu privire la puterea de stat. Hotărârea Parlamentului nr.201-XII din 27 iulie 1990 // Veştile Sovietului Suprem 1990, nr.8, art.208.
4. Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.90. Publicate în ediţia oficială „Tratate internaţionale", vol.1, respectiv: pag.18 şi pag.30.
5. Legea constituţională nr.2-XII din 3 septembrie 1990// Veştile Sovietului Suprem, 1990, nr.8, art.231.
6. Legea cu privire la cetăţenia Republicii Moldova, nr.596-XII din 05 iunie 1991 // Veştile Sovietului Suprem, 1991, nr.10, art.201.
7. Declaraţia Independenţei. Adoptată prin Legea nr.691-XII din 27.08.1991 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.11-18/103, 118 din 1991.
8. Constituţia Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, august, 1994, nr.1.
9. Arseni Alexandru. Drept constituţional şi instituţii politice. Note de curs în două volume. Chişinău: 1997.
10. Legea cu privire la Curtea Constituţională din 13 decembrie 1994, nr.317-XIII // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.8, art.86.
11. Guceac Ion. Constituţia la răscruce de milenii. Chişinău: S.n. (Î.S. F.E.P. „Tipografia centrală"), 2013, p.300.
12. Guceac Ion, op.cit., p.300.